

AZƏRBAYCANDA KƏND TƏSƏRRÜFATININ İXRACININ ARTIRILMASINDA BƏLƏDİYYƏLƏRİN ROLU

Xülasə

Tədqiqatda Azərbaycanı bələdiyyələrin kənd təsərrüfatında ixrac potensialının artırılmasındakı rolu elmi əsaslarla araşdırılmışdır. Qeyri-neft sektorunun inkişafı baxımından aqrar məhsulların ixracının genişləndirilməsi ölkə iqtisadiyyatı üçün strateji əhəmiyyət daşıyır. Bu kontekstdə bələdiyyələrin yerli resursların idarə olunması, torpaq mü-nasibətlərinin tənzimlənməsi, fermer təsərrüfatlarının təşkili və istehsalın stimullaşdırılması sahəsində mühüm institusional imkanlara malik olduğu müəyyən edilmişdir. Araşdırma nəticələri göstərir ki, bələdiyyələrin aqrar istehsalın təşkili və dəstəklənməsi isti-qamətində daha səmərəli fəaliyyəti ixracın genişlənməsinə müsbət təsir göstərə bilər. Bununla yanaşı, maliyyə imkanlarının məhdudluğu, koordinasiya mexanizmlərinin yet-kin olmaması və institusional çatışmazlıqlar əsas maneələr kimi qiymətləndirilir. Ümü-milikdə, bələdiyyələrin rolunun gücləndirilməsi regionların sosial-iqtisadi inkişafına və ölkənin qeyri-neft ixracının artımına əhəmiyyətli töhfə vermək potensialına malikdir.

Açar sözlər: bələdiyyələr, kənd təsərrüfatı, yerli özünüidarəetmə, regional inkişaf, qeyri-neft sektoru, fermer təsərrüfatları.

Abstract

The research scientifically examines the role of municipalities in enhancing the export potential of the agricultural sector in Azerbaijan. Expanding the export of agricultural products is of strategic significance for the development of the non-oil sector and the overall national economy. The findings indicate that municipalities possess important institutional capacities in managing local resources, regulating land relations, supporting farm development, and stimulating agricultural production. The analysis demonstrates that more effective municipal engagement in organizing and promoting agricultural activities can contribute positively to the expansion of export-oriented production. However, limited financial resources, weak institutional capacity, and coordination challenges remain key constraints. Overall, strengthening the role of municipalities has the potential to significantly contribute to regional socio-economic development and the growth of Azerbaijan's non-oil exports.

Keywords: municipalities, agriculture, export potential, local self-government, regional development, non-oil sector, farming activities.

Giriş

Müasir dövrdə global iqtisadi əlaqələrin genişlənməsi, beynəlxalq ticarətin liberallaşması və ərzaq təhlükəsizliyinin strateji əhəmiyyət kəsb etməsi kənd təsərrüfatı sahəsinin rolunu xeyli artırmışdır. Kənd təsərrüfatı sahəsi ölkə iqtisadiyyatının əsas sahəsi kimi insan cəmiyyətinin yaşaması üçün misilsiz rola malikdir. Hazırda yeyinti sənayesinin xammalının 80%-dən çox hissəsini kənd təsərrüfatı məhsulları təşkil edir. Bir çox ölkələr üçün kənd təsərrüfatı artıq yalnız daxili bazarın tələbatını təmin edən sahə deyil, eyni zamanda ixrac yönümlü iqtisadi inkişafın əsas dayaqlarından biri hesab olunur. Xüsusilə inkişaf etməkdə olan ölkələrdə kənd təsərrüfatı

məhsullarının ixracı iqtisadiyyatın şaxələndirilməsində, regionların inkişafında və əhalinin məşğulluğunun təmin edilməsində mühüm rol oynayır. Ölkənin milli ərzaq təhlükəsizliyinin təmin edilməsi, strateji maraqların qorunması baxımından yanaşdıqda, kənd təsərrüfatı məhsullarının ixracının stimullaşdırılmasına və təşviqinə zərurət yaranır.

Azərbaycan Respublikasında qeyri-neft sektorunun inkişafı dövlət siyasətinin prioritet istiqamətlərindən biridir. Bu baxımdan kənd təsərrüfatı sektoru iqtisadi artımın təmin olunmasında, regionların sosial-iqtisadi inkişafında və ərzaq təhlükəsizliyinin möhkəmləndirilməsində xüsusi əhəmiyyət daşıyır. Dövlət tərəfindən həyata keçirilən proqramlar, subsidiyalar və fermerlərə göstərilən maliyyə-texniki dəstək kənd təsərrüfatı istehsalının həcminin artmasına səbəb olmuşdur.

Azərbaycanın əlverişli torpaq-iqlim şəraiti, müxtəlif aqroiqlim zonalarının möv-cudluğu və zəngin resurs potensialı ixrac yönümlü kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalı üçün geniş imkanlar yaradır. Bu prosesdə yerli özünüidarəetmə orqanları olan bələdiyyələrin rolu xüsusi aktuallıq kəsb edir.

Tədqiqat. Azərbaycan Respublikasında bələdiyyələrin fəaliyyəti Konstitusiyaya və “Bələdiyyələrin statusu haqqında” Qanunla tənzimlənir. Qanunvericiliyə əsasən, bələdiyyələr yerli əhəmiyyətli məsələlərin həllində müstəqildir və bələdiyyə mülkiyyətində olan torpaqlardan istifadə və idarəetməni həyata keçirirlər. Bu səlahiyyətlər onlara kənd təsərrüfatı sahəsində istehsalın təşkili və inkişafı baxımından mühüm imkanlar yaradır. İndiki şəraitdə yerli özünüidarəetmə orqanı olan bələdiyyələrin inkişafının ən aktual problemi məhz bələdiyyələrin hərtərəfli inkişafının, onların səmərəli iqtisadi və təsərrüfat fəaliyyətinin təmin olunmasından ibarətdir. Təəssüflər olsun ki, səlahiyyət verildi-yi 26 illik müddət ərzində bələdiyyələr kənd təsərrüfatı sahəsində onlara aid hüquq və imkanlardan tam şəkildə istifadə etməmişdir. Bu vəziyyət həm subyektiv, həm də obyektiv amillərlə izah olunur ki, onlar aşağıdakılardır:

1) Hüquqi-normativ bazanın yetkin inkişaf etməməsi-bələdiyyələrin kənd təsərrüfatı sahəsindəki rol və funksiyalarının qanunvericilikdə tam aydın müəyyənləşdirilməməsi;

2) Maliyyə imkanlarının məhdudluğu - bələdiyyə büdcələrinin zəif olması səbəbindən aqrar layihələrin həyata keçirilməsində çətinliklərin yaranması;

3) Maddi-texniki resurslara çıxışın məhdudluğu - kənd təsərrüfatı üçün zəruri torpaq, texnika və digər resurslardan səmərəli istifadə mexanizmlərinin olmaması;

4) İnstitusional koordinasiyanın zəifliyi - mərkəzi icra orqanları ilə bələdiyyələr arasında əməkdaşlıq və informasiya mübadiləsinin səmərəli təşkil olunmaması;

5) Kadr potensialının aşağı səviyyədə olması - aqrar sahə üzrə ixtisaslaşmış mütəxəssislərin bələdiyyələrdə çatışmaması;

6) İdarəçilik təşəbbüskarlığının yetərli olmaması - mövcud səlahiyyətlərdən aktiv şəkildə istifadə etmək üçün lazımi idarəçilik yanaşmasının formalaşmaması;

7) Strateji planlaşdırmanın zəifliyi - kənd təsərrüfatının inkişafına dair uzunmüddətli proqramların və fəaliyyət planlarının hazırlanmasında passivlik;

8) Riskdən çəkinmə və qeyri-müəyyənlik qorxusu - yeni aqrar layihələrin icrasına dair qərar vermə prosesində ehtiyatlı və qeyri-aktiv davranış;

9) Yerli icmanın proseslərə cəlb edilməsinin məhdudluğu - kənd təsərrüfatının inkişafı ilə bağlı qərarlarda əhali iştirakçılığının zəif təşkili;

Qarabağ və Şərqi Zəngəzurun azad edilməsindən sonra bu ərazilərin aqrar potensialının reallaşdırılması bələdiyyələrin kənd təsərrüfatı sahəsində funksional imkanlarının genişləndirilməsini zəruri edir. Regionun əlverişli təbii-iqlim resursları nəzərə alınaraq burada müasir texnologiyaların tətbiq olunduğu pilot aqrar zonaların yaradılması, rəqəmsal əkinçilik, innovativ

suvarma sistemləri və aqropark modellərinin sınaqdan keçirilməsi məqsədəuyğun hesab olunur. Bərpa prosesinin tərkib hissəsi kimi bələdiyyələrin torpaq idarəçiliyi, aqrar infrastrukturun yenilənməsi və ekoloji monitorinqdə iştirakının güclən-dirilməsi xüsusi əhəmiyyət daşıyır. Bununla yanaşı, kənd təsərrüfatı kooperativlərinin təşviqi, istehsal zəncirinin təşkilinə dair institusional dəstək və maddi-texniki təminatın yaxşılaşdırılması aqrar fəaliyyətin səmərəliliyini artıracaqdır. Regionda aqrar təlim və konsultasiya mərkəzlərinin yaradılması, məhsulun emalı və satışına xidmət edən logis-tika infrastrukturunun formalaşdırılması, habelə torpaq və əkin proseslərinin rəqəmsal idarə olunması bələdiyyə idarəçiliyinin modernləşdirilməsinə töhfə verə bilər. Qarabağ və Şərqi Zəngəzurun təbii-mədəni potensialı nəzərə alınaraq aqroturizm imkanlarının inkişaf etdirilməsi də regional iqtisadi aktivliyi gücləndirə biləcək istiqamətlərdən biri-dir. Bu tədbirlərin ardıcıl şəkildə icrası bələdiyyələrin aqrar sahədə funksional rolunu artırmaqla yanaşı, bölgənin dayanıqlı sosial-iqtisadi inkişafına da mühüm töhfə verəcək-dir.

Nəticə

Aparılan tədqiqat göstərir ki, bələdiyyələr kənd təsərrüfatı sahəsində ix-rac potensialının artırılmasında mühüm institusional subyektlərdir. Yerli resursların idarə olunması, fermerlərin təşkilatlanması və istehsalın təşviqi baxımından bələdiyyələrin ro-lu əhəmiyyətlidir. Lakin bu potensialdan tam istifadə olunması üçün bələdiyyələrin ma-liyyə və institusional imkanlarının gücləndirilməsi, mərkəzi icra hakimiyyəti orqanları ilə əməkdaşlığın genişləndirilməsi zəruridir. Bələdiyyələrin ixracyönümlü fəaliyyətinin artırılması regionların sosial-iqtisadi inkişafına və ölkənin qeyri-neft ixracının davamlı artımına mühüm töhfə verə bilər.

İSTİFADƏ EDİLMİŞ ƏDƏBİYYAT SİYAHISI

1. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası. (1995). Bakı.
2. Azərbaycan Respublikasının “Bələdiyyələrin statusu haqqında” Qanunu. (1999). Bakı.
3. İqtisadi İslahatların Təhlili və Kommunikasiya Mərkəzi. (2022). Regional inkişaf və qeyri-neft ixracı üzrə analitik hesabat. Bakı.
4. İbrahimov, İ. (2016). Aqrar sahənin iqtisadiyyatı. Monoqrafiya.
5. İbrahimov, İ. (2018). Bələdiyyə idarəçiliyi. Dərslik. Bakı.
6. İbrahimov, İ. (2022). Regionların və işğaldan azad edilmiş ərazilərin inkişaf istiqamətləri. Monoqrafiya. Bakı: Kooperasiya nəşriyyatı.
7. Nağıyeva, V. (2016). Aqrar sahənin ixrac potensialı: Təşkilati-idarəetmənin əsasları. Dərs vəsaiti. Bakı: Kooperasiya nəşriyyatı.
8. FAO (Food and Agriculture Organization of the United Nations). (2021). Agricultural development and export potential of Azerbaijan. Rome.